

*Коршевнюк Т. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ПОСІБНИК ДЛЯ УЧНІВ З КУРСУ ЗА ВИБОРОМ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

У структурі варіативного складника профільної освіти гнучкий характер курсів за вибором дозволяє максимізувати побудову учнями персональної освітньої траєкторії. Це уможливило оперативну адаптацію навчання до індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти, м'яке керування його мотивами, емоціями та іншими особистісними чинниками, що впливають на продуктивність навчальної діяльності. Зазначене реалізується на практиці засобами навчально-методичного забезпечення, складниками якого є навчальні посібники.

Узагальнення поглядів вчених на сутність індивідуалізації навчання дає підстави для висновку, що індивідуалізація навчання виступає засобом і технологією реалізації індивідуального підходу в освіті, в результаті чого формується особистість учня. У зв'язку з цим актуалізується необхідність включення до сучасної навчальної літератури елементів, що сприяють становленню життєвих цінностей, розвитку особистісних якостей, опануванню способами діяльності, орієнтованих на становлення суб'єктності учня. Учень як носій суб'єктного досвіду, особистісно значущого для нього, повинен мати можливість максимально використовувати його, а не виступати лише реципієнтом наданої у посібнику інформації.

Дотримуючись зазначеного, ми створюємо посібник «Біологічні системи. 10-11 класи». Звернення до суб'єктного досвіду учнів як досвіду їх власної життєдіяльності включено до кожного компонента посібника – інформаційного, операційно-діяльнісного, оцінювального і рефлексійного. З точки зору проблемності інформаційний компонент посібника курсу за вибором «Біологічні системи» призначений забезпечувати необхідною для розв'язання проблем інформацією або визначати маршрут її пошуку. У посібнику джерелом обов'язкової для засвоєння навчальної інформації є структурно-логічні схеми (СЛС). Вони спрощують і роблять комфортнішим знайомство з новими поняттями і способами діяльності, які допомагають в опануванні знань та варіантів їх застосування. Достоїнством СЛС є персоніфікація, діалогова концепція, орієнтована на досягнення очікуваних результатів навчання кожним учнем. Інформаційна функція структурно-логічних схем ґрунтується не стільки на обсязі відомостей, скільки на вмінні знаходити і використовувати необхідну інформацію, відрізнити в ній головне від другорядного на основі чіткого виокремлення ключових понять і термінів, закономірностей.

При відображенні способів навчальної діяльності (операційно-діяльнісний компонент посібника) враховано кілька моментів. По-перше, спосіб діяльності набувається учнем самостійно, є особистісним утворенням, в якому проявляються індивідуальні особливості стилю пізнання, властиві кожному учню. По-друге, спосіб діяльності відображає емоційне й мотивоване ставлення учня до набуття нових знань і оволодіння системою дій (операцій), що забезпечують виконання завдань, вольову регуляцію, яка включає рефлексію результату і процесу діяльності. По-третє, у способі діяльності реалізується індивідуальна винахідливість учня до типу, виду й форми навчального матеріалу, що підлягає засвоєнню. На відміну від правил, алгоритмів, зразків, інструкцій, включених до посібника, спосіб не вводиться у готовому вигляді, а створюється самими учнями в результаті досвіду перетворення навчального матеріалу. Таким чином, спосіб навчальної діяльності акумулює суб'єктний досвід, накопичений учнем в процесі навчання і в життєвій практиці. Саме в реалізації способів навчальної діяльності учень виступає суб'єктом навчання, індивідуальністю.

Завдання створюваного нами посібника курсу за вибором з біології «Біологічні системи» (рівень профільної середньої освіти) орієнтовані на виявлення і перевірку/самооцінювання різних компонентів навчальних дій (раціональних та інтуїтивних, оригінальних і стереотипних та ін) і ставлень.

Крім традиційної інформаційної та оцінювальної частин, посібник містить рефлексивний блок, орієнтований на формування видової різноманітності рефлексивних умінь в єдності знаннєвого (знання про сутність рефлексивної діяльності, засоби, способи здійснення та її значення для людини) та процесуального (операції/дії, необхідні для здійснення рефлексії) складників. Інструментом здійснення рефлексивної діяльності виступають завдання на самостійну систематизацію значної порції начального матеріалу, підготовка тематичних доповідей, виконання проєктів, проблемні й творчі завдання. Для формування рефлексивних умінь передбачено кілька способів роботи з текстом посібника, а саме: розгляд об'єктів і явищ з різних позицій, проблемний характер викладу із спонуканням учнів осмислювати свої пізнавальні дії, здійснювати самоаналіз відчуттів, знань, вчинків.

Задля індивідуалізації навчання до посібника включено ситуації, що орієнтують старшокласників на усвідомлення, особисте сприйняття і формулювання запитань щодо структурно-функціональної організації біосистем, пізнання й перетворення їх, активного ставлення до біологічної реальності [1].

Таким чином, розроблений навчальний посібник курсу за вибором «Біологічні системи» наділений потенціалом розвитку творчої індивідуальності учнів, їх успішного професійного самовизначення і самореалізації, тобто виступає засобом індивідуалізації навчання біології учнів профільної школи. Окрім цього, викладені вище положення можуть використовуватись

при створенні інших елементів навчально-методичного забезпечення варіативного складника профільної освіти.

Ключові слова: посібник для учнів, індивідуалізація навчання, курс за вибором з біології.

Література:

1. Коршевнюк Т. Навчальна програма курсу за вибором «Біологічні системи», 10–11 класи. *Біологія і хімія в рідній школі*. 2020. № 1. С. 25-29. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721983>